

Rudolf Steiner i Mihael

Dragi poštovani prisutni,
dragi prijatelji,

Hteo bih da moje predavanje na današnji dan kada slavimo 150 godina od rođenja Rudolfa Steinera rado započnem sa onim rečima koje su bile poslednje reči, koje je Rudolf Steiner javno izgovorio pred ljudima.

28. septembra 1924. završio je Rudolf Steiner svoj poslednji govor u Dornachu sa jednom Mihael-imaginacijom, sa jednom silnom Mihael-izrekom:

Sonnenmächten Entsprossene,
Leuchtende, Welten begnadende
Geistesmächte; zu Michaels Strahlenkleid
Seid ihr vorbestimmt vom Götterdenken.

Er, der Christusbote weist in euch
Menschentragenden, heil'gen Welten-Willen;
Ihr, die hellen Aetherwelten-Wesen
Trägt das Christuswort zum Menschen.

So erscheint der Christuskünder
Den erharrenden, durstenden Seelen;
Ihnen strahlet euer Leuchte-Wort
In des Geistesmenschen Weltenzeit.

Ihr, der Geist-Erkenntnis Schüler
Nehmet Michaels weises Winken,
Nehmt des Welten-Willens Liebe-Wort
In der Seelen Höhenziele wirksam auf.

Iz Sunčevih moći iznikle,
Svetleće, svetu darovane
Duhovne moći, za Mihaelovu blistavu odoru
Vi ste predodredene mišljenjem bogova.

On, Hristov glasnik, pokazuje u vama
Svetu volju svetova, koja nosi ljude;

Vi, jasna bića eterskih svetova,
Nosite Hristovu reč čoveku.

Tako se pojavljuje Hristov vesnik
Dušama koje iščekuju i žedne;
Njima neka zrači vaša svetla reč
U svetskom vremenu duhovnog čoveka.

Vi, učenici duhovnog saznanja,
Primite Mihaelov mudri savet,
Primite reč volje svetske ljubavi
Delatno u visokim ciljevima duše.¹

Takođe mi ljudi bivamo pozvani u ovoj izreci, svaki pojedinačno od nas, kao „učenici duhovnog saznanja“: „Primite Mihaelov mudri savet, / Primite reč volje svetske ljubavi / Delatno u visokim ciljevima duše.“ Zapitajmo se jednom, šta znači to: „Primite Mihaelov mudri savet (znak, mig) ... delatno u visokim ciljevima duše“?

Rudolf Steiner je tada govorio o „četiri puta dvanaest ljudi“, u kojima bi trebalo da postane sasvim živa Mihaelova misao. Četiri puta dvanaest ljudi – dakle 48 ljudi –, koji ne sami kroz sebe, već „kroz vođstvo Goetheanuma“ – a to znači tada kroz Rudolfa Steinera – „kao takvi mogu biti spoznati“. Rudolf Steiner je u svom poslednjem govoru onog 28. septembra 1924. u Dornachu iskazao nadu, da će u ovih četiri puta dvanaest ljudi nastati „vode za Mihaelovo praznično raspoloženje, onda mi možemo da gledamo na svetlost, koja će se kroz Mihaelovu struju i Mihaelova dela proširiti preko čovečanstva u budućnosti“.

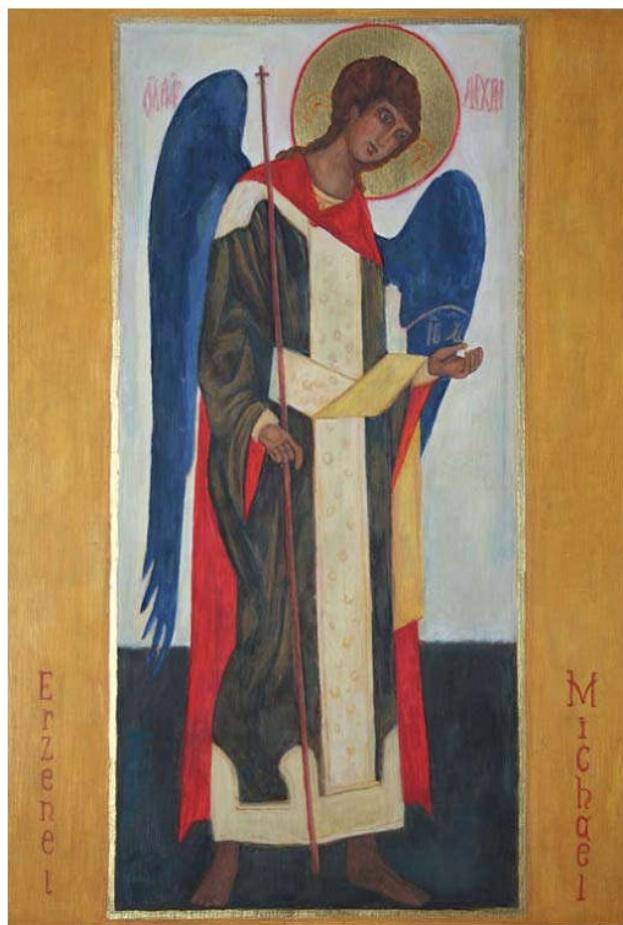
Mi moramo gledano iz današnje perspektive da kažemo: ova zajednica od četiri puta dvanaest ljudi bi bila nužno ljudsko-duhovno rezonantno tlo za Božićno zasedanje i možda bi mogla da omogući i opravda dalji život Rudolfa Steinera na Zemlji. Mi znamo da se nažalost desilo drugačije. Rudolf Steiner je umro, jer su ga pogodila jaka karmička delovanja iz celog tadašnjeg Društva [Antropozofskog društva] – povezano sa kobnim delovanjem demona –, koji su se kao prepreka postavili na put njegovom delovanju: posebno njegovoj najvažnijoj misiji, saznanju karne i reinkarnacije, koje je on razvio u Karma-predavanjima, i sa tim povezano dalje vođenje Mihaelove škole na Zemlji, koja je bila uređena u 19 Razrednih sati.

Delo Rudolfa Steinera – duboko povezano sa bićem i delovanjem Mihaela – ostalo je otvoreno, otvoreno do današnjeg dana, 150 godina od njegovog rođenja. Tako da mi nikako ne možemo da se naslonimo unatrag, da bismo udesili neko istorijsko razmatranje, ne, mi se moramo zapravo osećati prozvani na to, da se uputimo unutra u unutrašnju dramatiku životnog puta Rudolfa Steinera i u sudbinu Mihaelove škole na Zemlji.

Tadašnji neuspeh – koji je dokumentovan u cepanju Osnovne uprave posle smrti Rudolfa Steinera i time takođe cepanjem Društva božićnog zasedanja – mora nas energično probuditi da sakupimo snage, da bismo sve dublje razumeli Rudolfa Steinera i Mihaela. Da bismo kroz ovo unutrašnje razumevanje možda našli jedno plodno ishodište u Ovde i Sada – neku polaznu tačku za Mihaelovu školu na Zemlji, koja je zbilja *duhovno-vertikalno* pripojena Mihaelovom suštastvu i individualnosti Rudolfa Steinera a ne samo da *istorijski-horizontalno* dalje piše nekakvu tradiciju ili čak da izvodi neki duhovni zahtev.

To je teško. – I takođe će moje današnje predavanje moći da bude zasada samo neko traganje. –

Već nekoliko nedelja nakon smrti Rudolfa Steinera govorila je Ita Wegman u jednom članku Članovima o tome, da je „prožimanje zemaljskog života sa Mihaelovom snagom, sa Mihaelovom voljom to što se mora desiti.

Michael, russische Ikone, abgemalt von Susanne Mathes

Ona piše: „Tako je izvanredno važno, da se celo antropozofsko duhovno znanje, koje je pre mnogo godina duhovni istraživač Rudolf Steiner spustio dole iz duhovnog sveta sa toliko mnogo hrabrosti, sa velikom svežinom i delatnom snagom, da se to znanje svesno doveđe u vezu sa ovom Mihaelovom strujom.“²

Dakle Ita Wegman govori ovde upravo o jednom zadatku, koji se tiče svih antropozofa. Čitavo delo Rudolfa Steinera – nazad preko ciklusa i antropozofskih knjiga pa do osnovnih filozofskih dela – mora se svesno dovesti u vezu sa Mihaelovom strujom. Inače preti jedna opasnost, opasnost, koju Ita Wegman takođe iskazuje i koju Vi možete da posmatrate u sadašnjosti Antropozofskog društva: „U Antropozofskom društvu ne smeju da nastanu pojedinačna ostrva u kojima se antropozofija poučava, a da se pri tome zaboravi da naglasi, da se ovo znanje osnaži sa Mihaelovim impulsom. Nastanu li ova ostrva, Mihaelovo delovanje neće svesno biti primljeno i shvaćeno u srcima ljudi, a tada će nastati opasnost, da u kraćem vremenu nastupi rasplinjavanje antropozofskih učenja i Ariman, delujući u čoveku, dođe u posed ovog znanja i da Antropozofskom društvu bude oteto ovo znanje.“

Pogledajmo mi ispitujući sebe i Antropozofsko društvo i upitajmo se ozbiljno, koliko daleko je otišlo u ovom pogledu. Ita Wegman na kraju svog članka od 17. maja 1925. takođe dolazi do poslednjeg govora Rudolfa Steinera i četiri puta dvanaest ljudi, koji su – kako ona kaže – „bili potrebni Rudolfu Steinenu, da bi izvršio svoje i Mihaelove intencije. Oni će se okupiti, zapaljeni kroz savest za delo, jer u savesti najviši bogovi govore svojim jezikom.“ I ona završava potom sa rečima: „Oni će biti podstaknuti, da se unutrašnje izjasne kao sluge Mihaela, u vremenu i večnosti, u ljubavi bogova, u visinama kosmosa.“

Vratimo se još jednom korak natrag i upitajmo se o biću i vrsti delovanja kao i pravcu delovanja Mihaela.

Mihaelova slika, koju sam ovde postavio (preslikana sa jedne ruske ikone), sadrži nešto od „mudrog saveta-znaka“ Mihaelove izreke Rudolfa Steinera: neko ozbiljno, čutljivo, iščekujuće upozorenje. Glava je naklonjena, krila su naklonjena, oni deluju malo opterećeno. Leva šaka je otvorena prema gore, tako kao da je nešto iskliznulo iz nje, Mihaelov pogled prati to, što je tu iskliznulo. To nije Mihael koji se bori protiv zmaja – to je Mihaelov „mudri znak“. Ovaj pak postaje *delotvoran* tek kroz ljude, kroz svakog pojedinog od nas. Ali kako on postaje delotvoran kroz nas? Kako mi možemo svesno da razumemo Mihaelov mudri savet i naučimo da ga sledimo?

Rudolf Steiner uvodi duhovno suštstvo Mihaela u svoja *Antropozofska načela* (GA 26, Wort 2016.) u avgustu 1924. sa rečima: „U starim učenjima se moć, iz koje proističu misli stvari, označavala imenom *Mihael*. To ime može biti zadržano. Zatim se može reći: ljudi su nekada dobijali misli od Mihaela. Mihael je upravljao kosmičkom inteligencijom.“ (1. Mihaelovo pismo, str. 52, Wort 2016.)

To su jednostavne reči. Vi vidite, tu se ne radi o imenu ... „To ime može biti zadržano“. Mihael je *upravljač kosmičke inteligencije*; on je moć, iz koje proističu misli stvari.

Rudolf Steiner zatim u dalnjem opisuje, kako od 9. stoljeća kosmička inteligencija sve više prelazi na pojedinačnog čoveka koji je individualno misaono sposoban. To znači, ona sve više isklizava Mihaelu. Ljudi sve više dolaze do samostalnog mišljenja. Mihael se kao suštastvo-biće koje inspiriše mišljenje, inteligenciju sve više uzdržava. Time biva moguća nova *ljudska sloboda*.

Još kod Aristotela možemo naći, dakle u predhrišćansko vreme, kako je mišljenje bilo doživljeno slično kao proces opažanja. U trećoj knjizi *O duši* Aristotel opisuje Nus – mi možemo Nus prevesti sa „razum“ ili „čisto mišljenje“ – kao organ opažanja pojmove i ideja. Mislići znači za Aristotela, opažati misli i ideje; ove su duhovno gledano tu inspirisane i date od strane Mihaela. To je doduše jedna delatnost za Aristotela (ne puko podnošenje), ali samostalno mišljenje, to „ja mislim“ novog vremena u smislu doživljaja nikako još nije postojalo u Antici.

Kod Tome Akvinskog – dakle posle pomenute značajne promene u 9. stoljeću – nalazimo zatim u 13. stoljeću kako naglašeno: „Ovaj pojedinačni čovek misli.“ Tako u njegovom spisu *De unitate intellectus*, borbenom spisu protiv Averoesa, doslovno stoji: „hic homo singularis intelligit“. Doživljaj vlastitog delovanja pri mišljenju je postao veoma jak. Mihael tako reći čuti – a pojedinačni čovek počinje da govori u mišljenju, ako vlastito-aktivno misli. Pri tome je bitna tačka to, što dominikanci oko Tome Akvinskog pokušavaju da razviju vlastitu delatnost u mišljenju do najvišeg stupnja jasnoće i intenziteta, i *istovremeno* pokušavaju, da zadrže vernost prema Mihaelu kao upravljaču kosmičke inteligencije. Vi možda poznajete ovu krilaticu: dominikanci preko dana razgovaraju sa ljudima o Bogu a noću sa Bogom o ljudima. Preko dana: jasno, oštro mišljenje. Noću, na kolenima pred oltarom: srdačno moljenje. *Misliti i moliti* – značilo je u 13. stoljeću „zadržati vernost prema Mihaelu“.

Srednjevekovna borba između realista i nominalista oko univerzalija ponovo odražava nešto od ovog razvoja inteligencije na Zemlji. Za to Rudolf Steiner piše u 1. Mihaelovom pismu: „Realisti – čiji je vođa bio Toma Akvinski sa svojim bliskim saradnicima – osećali su još staru zajedničku povezanost misli i stvari. Oni su otuda videli u mislima nešto istinsko, što živi u stvarima.“

Oni postaju realisti pojmove, za koje pojmovi nisu samo nešto subjektivno, ne puka imena za čulno stvarno. Ne, sami pojmovi i ideje nose duhovnu realnost, kosmičku inteligenciju u sebi.

„Nominalisti su jako osećali činjenično stanje, da duša obrazuje svoje misli. Osećali su misli samo kao nešto subjektivno, što živi u duši i što nema ništa sa stvarima (predmetima).“ Nominalisti naglašavaju dakle jednu istinu, naime samostalno mišljenje! Ali oni ovu istinu prikazuju samo s jedne strane. Njima pojmovi postaju puka imena, apstraktni, bez sadržaja stvarnosti.

„Realisti su želeli da sačuvaju vernost prema Mihaelu; takođe pošto su misli iz *njegovog* carstva bile pale u to (carstvo) ljudi, oni su hteli kao mislioci da služe Mihaelu kao knezu inteligencije kosmosa.“

“Nominalisti su u svom nesvesnom duševnom dêlu potvrdili otpad od Mihaela.“ Šta to znači, *u nesvesnom* otpasti od Mihaela, izgleda mi kao da ukazuje na zagonetan i tragičan momenat u razvoju čovečanstva.

Spiritualizacija mišljenja

Mi danas moramo da kažemo, da se nominalizam duhovno-istorijski probio (uspeo), odneo pobedu u tome, i da je čitava moderna prirodna nauka inspirisana i prožeta nominalističkim osnovnim stavom. Ali od poslednje trećine 19. stoljeća (1879) bio je jedan obnovljeni preokret. „...od poslednje trećine devetnaestog stoljeća on hoće da živi *u* ljudskim dušama, u kojimase obrazuju misli. Pre toga su ljudi koji su Mihaelu srođni videli Mihaela u duhovnom carstvu kako razvija svoju delatnost; sada oni spoznaju, da bi trebalo pustiti Mihaela da stanuje u srcu; sada mu oni posvećuju svoj mislima nošeni duhovni život; sada dopuštaju da u slobodnom, individualnom misaonom životu budu poučeni od Mihaela o tome, koji su ispravni putevi za dušu.“

I Mihaelova delatnost opisana u njenoj antropološkoj dimenziji, glasi dalje kod Rudolfa Steinera: Mihael „oslobađa misli iz oblasti glave; on im otvara put do srca; on razrešava oduševljenje iz čudi, tako da čovek u duševnoj predanosti može da živi na svemu, što se u misaonoj *svetlosti* dâ iskusiti. Mihaelovo doba je došlo. Srca počinju da imaju misli...“

Ovo mišljenje sa srcem opisao je Rudolf Steiner već u klici u *Filozofiji slobode* 1894, i doduše kao „ljubav prema delu“, koja se može zapaliti na čisto idejnim intuicijama. „Put ka srcu ide kroz glavu“, kaže se u ovom smislu u 2. poglavljju *Filozofije slobode* iz 1894 (1. izdanje).

A 1924. na kraju 1. Mihaelovog pisma stoji: „Misli, koje danas nastoje da dohvate duhovno, moraju poteći iz srcâ, koja kucaju za Mihaela kao vatrenog misaonog kneza svemira.“

Tu se ta stvar na izvestan način upravo preokreće: 1894. put ide od glave ka srcu, 1924. od srca ka glavi. Oba pravca su prirodno suštinski povezani jedan s drugim. Da, ova pravca – svesno povezani jedan s drugim – vrše spiritualizaciju mišljenja, spiritualizaciju čovekovog intelekta, ako bismo rekli sa Tomom Akvinskим, spiritualizaciju Nusa, ako bismo rekli i sa Aristotelom. Sa ovim često citiranim rečenicama 1. Mihaelovog pisma je taj „mudri savet“ Mihaela preko Rudolfa Steinera razjašnjen na jednom bitnom nivou. Ali čini mi se da je presudno pitanje ovo: Šta ćemo mi sa tim da učinimo? Šta ćemo mi da uradimo ovde i sada sa ovim „znanjem“. I tu to postaje u konsekventnostima jedno pitanje volje, pitanje duhovnog činjenja, drugim rečima pitanje individualnog vežbanja i meditiranja.

Vi možete iz ovoga što je navedeno da naslutite i razumete i , malo-pomalo, da sve jasnije vidite, kako se kod Aristotela, Tome Akvinskog i Rudolfa Steinera radi o utiskivanju i razvoju jedne iste duhovne individualnosti.

Iskazan je značaj ljudskog SRCA za dalji razvoj inteligencije na Zemlji. Srce i glava čoveka nikada ne smeju u mihaelovskom smislu da se odvoje jedno od drugog ili čak da 'rade' jedno protiv drugog. Naprotiv: *kroz* čisto mišljenje mora čovek da probudi snage svog srca. I drugačije: srce mora da uči da misli. Snage srca i snage glave moraju svesno biti povezane jedne s drugima.

Mihaelovo suštastvo i individualnost Rudolfa Steinera

Kroz život i delovanje Rudolfa Steinera na Zemlji promenile su se takođe *delotvorne mogućnosti* Mihaela na Zemlji. Rudolf Steiner je suštastvo Mihaela – kao upravljača kosmičke inteligencije i kao vatreng kneza mišljenja u svemiru – potpuno svesno spoznao i posvedočio. Rudolf Steiner je na tome gradeći vežbao i negovaо sveobuhvatno duh-sećanje i to podstakao kod svojih učenika. Kroz to je dešavanje nadčulne Mihaelove škole, koja se odigrala u duhovnom svetu od 15. do u 18. stoljeće, saznato u zemaljskoj svesti i postalo poznato (Karma-predavanja).

Presudno mi izgleda to, da je Rudolf Steiner *spoznao* Mihaela kao i druga hijerarhijska bića *koja se nalaze u razvoju* i da je o tome dao misaono shvatljivo svedočanstvo. Ova saznanja nisu samo sadržajni saznajni napredak u odnosu na Srednji vek, koji proizlazi iz nekog više statičnog duhovnog sveta, već je postignuće ovog hijerarhije-saznanja, ovog Mihael-saznanja, sâm *realan svetski značajan razvojni korak*, koji je mogao samo jedan čovek – nijedan anđeo – da izvrši.

Mihael se od tada može svesno ogledati u duhu Rudolfa Steinera kao suštastvo, čiji je duhovni razvojni potencijal i cilj razvoja s obzirom na čovečanstvo *prepoznat u zemaljskom*. Time se otvaraju i za samog Mihaela razvojne mogućnosti i razvojni koraci. Vi možete počevši odavde da ulazite u razumevanje isprva tajanstvenog iskaza Rudolfa Steinera kada je rekao Iti Wegman: „Mihael je moj sluga“³.

Zajednica bića Mihaela i individualnosti Rudolfa Steinera čini se kao duhovno neiscrpno plodna. Ova zajednica bića zrači – imaginativno rečeno – kao duhovna svetlosna osa naviše kroz carstva anđeoskih hijerarhija. Ona pak zrači takođe u čovečanstvo. Prvi vidljivi zrak unutar čovečanstva bilo je zasnivanje Mihaelove škole na Zemlji.

Mislim, da se mi danas moramo individualno probiti i izboriti za ovu imaginaciju zajednice bića Mihael-Steiner. Tada se mogu pri odgovarajućoj budnoći i nesebičnosti razabrati inspiracije. I iz ovih inspiracija, u to sam ubeden, može se Mihaelova škola na Zemlji sasvim svesno – iznova i u skladu sa situacijom – konstituisati.

Rudolf Steiner i njegovi učenici

Saberimo našu unutrašnju hrabrost. Možemo dopreti do saznanja koje prodrmava: Potrebni su ljudi, koji su spremni, sve da daju za antropozofiju, sve da žrtvuju, da se promene – samo tada može delovanje Rudolfa Steinera u jatu njegovih učenika biti ispravno. Učitelj je u svojim delotvornim mogućnostima takođe zavisan od razvoja svojih učenika. To već veoma izražajno pokazuju *Misterijske drame*, naročito četvrta.

Prema zakonima duhovnog sveta Steinerova individualnost je povezana sa svim njenim učenicima. On vidi naše misli i osećaje, naše meditiranje, stanje našeg duhovnog razvoja. Od naše vlastite budnosti zavisi, da li možemo da ga opažamo, i da li sa njim možemo doći u svesnu razmenu (misli, ideja, pitanja). Duhovni razgovor je sa njegove strane sve vreme moguć. Pre ili kasnije to će i nastupiti, ako to zbilja hoćemo i tražimo i u skladu sa tim težimo.

U tom pogledu je nebitno, da li je on sada zemaljski utelovljen ili nije. Poučavanja se mogu desiti u području duha. Ja lično ne mislim, da će on sada opet kao učitelj javno da istupi pred čovečanstvo. Za to je objava od pre 100 godina bila prejaka – ova duhovna blaga moraju tek jednom potpuno da ožive. I to je zadatak svih ponovo utelovljenih antropozofa, o čemu je u Karma-predavanjima već proročki bilo reči, u povezanosti sa svim ljudima, koji su pripadali nadčulnoj Mihaelovoj školi i koji sada imaju svoj prvi zemaljski dodir sa antropozofijom. Mislim, da on deluje više u pozadini: duhovno prateći svoje učenike, podržavajući ih, i čekajući na njihovo probuđenje. Svaki pojedinac mora prvo da se *probudi u duhu*, zatim može nastati individualna delotvornost u malom na pojedinim mestima. Ona postepeno može da pređe u zračenje. Konačno učenici se moraju iznova prepoznati i povezati do *zajedničkog stvaranja*. To će biti najteži i najvažniji korak – on se mora izvršiti iz mihaelovski prožarene duše svesti. Antropozofija će tada moći da ostvari početno podizanje u opštoj civilizacijskoj i ekološkoj propasti. –

Elisabeth Vreede je izgovorila 9. jula 1930. u Stuttgartu, ukazujući na buduću perspektivu, sledeće reči: „Rudolf Steiner je bio prvi čovek Novog vremena, koji je ove stvari istražio vlastitom vidovitošću, koja je sa sobom donela preduslove. što je on mogao imati takvo gledanje i da je time svima nama pokazao put, omogućio nam, da takođe tako idemo napred, da bismo sami, iako u još skromnijoj meri, postali duhovni istraživači, i samostalno istraživali duh. To mi se čini kao nastavak toga, što je Rudolf Steiner uzorno živeo: taj 'čovek koji gleda u visine', kako nam je on preveo reč 'antropos', čovek koji traži mudrost u duhovnim visinama. I on je često govorio, da je antropozofija nešto, što bi se moglo razviti samo u zemaljskom svetu, što bi se odavde moralno nositi gore u duhovni svet. Moraju se duhovna saznanja već nositi sa sobom kroz dveri smrti, ona se baš u duhovnom svetu *ne mogu* steći. ...“⁴

Iz ovoga proizlazi silan zadatak: Antropozof kao duhovni istraživač u zemaljskom ne može samo za druge ljude da bude duhovni učitelj, već takođe za viša duhovna suštastva

(andjeli i elementarna bića). Ona kroz antropozofiju iskuse saznanja, koja *samo* na Zemlji kroz čoveka mogu biti izborena.)

(za kraj je ponovo bila pročitana Mihaelova izreka.)

Steffen Hartmann

27. februar 2011, predavanje u Gradskoj kući u Baselu

Preveo Siniša Nikolić

¹ Rudolf Steiner: *Ezoterična razmatranja karmičkih povezanosti*, tom IV, GA 238, 28.9.1924.

² Ovaj i sledeći citati, Ita Wegman: *Projateljima*, Natura-Verlag Arlesheim, 1968, str. 24 i dalje.

³ Emanuel Zeylmans van Emmichoven: *Osnaženje srca, Ko je bila Ita Wegman*, tom 4, 2009, str. 506.

⁴ Thomas Meyer/Elisabeth Vreede, *Pitanje Bodisatve*, Basel, 1989, str. 43 i dalje, Novo izdanje pod naslovom *Razdvajanje duhova*, Basel 2011.